

Песнь о нем пою.
Он из-под вражеского танка,
Фашистов поливал свинцом,
Узбека добрая осанка
Горела мести огоньком.
И в роте с той поры недаром
О нем с любовью говорят:
«Хорош наш Кадыржан Умаров !

И от души благодарят». [4. 21-23.]. Это один из многих примеров проявления мужества и отваги узбекского солдата, а таких было очень много, которые ценой своей жизни защищали Родину.

Фронтовые письма достаточно хорошо сохранились, что позволило коллекционировать и группировать их в фондах и в музеях. Архивные и музейные коллекции писем участников войны представляют собой разрозненные совокупности эпистолярных документов. Они были сгруппированы в процессе собирательской практики с целью их хранения и экспонирования. В отличие от отдельных коллекций, источниковый комплекс представляет собой более обширную, условно объединенную совокупность писем на территории Узбекистана. Нам следует более глубоко изучать нелегкий жизненный путь наших соотечественников, внесших достойный вклад в Великую Победу, их мужество и героизм. Исследовательский интерес к анализу фронтового эпистолярного наследия весьма очевиден и вполне оправдан.

Мы знаем, что прошлое не изменить, но все мы – внуки и правнуки героев – чтим и уважаем историю нашего народа. Именно поэтому каждый год 9 мая мы возлагаем цветы павшим воинам у Вечного огня, дарим гвоздики ветеранам и с внезапно охрипшим голосом говорим им: «Спасибо!» Просто потому, что мы ценим и помним, потому, что мы благодарны им за их подвиг.

ИСТОЧНИКИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Выступление Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на торжественной церемонии, посвященное Дню Памяти и Почести // Народное слово. 2020. 9 мая. № 96. С.1.
2. Память. Андижанская область. Погибшие и пропавшие без вести воины в 1941-1945 годы. Т. «Узбекистан», 1994. С.15-18.
3. Шамсутдинов Р., Вторая мировая война и фронтовые газеты. Первая книга. Т.: «Академнашр», 2017. С.15.
4. Центральный Государственный архив Республики Узбекистан. Ф.1735. Оп.1. Д.2. Л.21-23.

УДК 94(477).15:327

*Назар Мартинюк
(Острог, Україна)*

НАПРЯМКИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЕКЗИЛЬНОГО УРЯДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1924–1940 РР.)

У статті йдеться про публічну дипломатію як важливу частину зовнішньополітичної діяльності. Виокремлено основні напрямки, форми і методи публічної дипломатії екзильного уряду Української Народної Республіки в 1924–1940 роках.

Ключові слова: *«м'яка сила», публічна дипломатія, екзильний уряд, Українська Народна Республіка, посол.*

The article describes public diplomacy as an important part of foreign policy. The main directions, forms and methods of public diplomacy of the Ukrainian National Republic government in exile in 1924–1940 are highlighted.

Key words: *soft power, public diplomacy, government in exile, Ukrainian National Republic, Ambassador.*

Анексія Криму та збройна агресія Російської Федерації спричинили перегляд засад в зовнішньополітичній діяльності України. Останніми роками дедалі більшої популярності набуває застосування можливостей «м'якої сили» (англійською – *soft power*) у дипломатичній роботі. Якщо для країн західного світу використання ресурсів «м'якої сили» у міждержавній політиці, її теоретичне вивчення мають характер системного явища, то у випадку України вони, як у практичному, так і в теоретичному вимірі лише набирають обертів.

Поняття «м'якої сили» було сформульоване американським політологом Дж. Наєм у 1990 році. З цього моменту воно набуло широкого вжитку в теорії міжнародних відносин. Поряд з тим, дослідник віддав належне питанню військової потужності держави [6, с. 145]. Тим самим, він став автором концепції «розумної сили» (англійською – *smart power*). Вона полягає у здатності балансування і поєднання «жорсткої» та «м'якої» сил. На нашу думку, успіх та авторитет держави-актора на міжнародній арені залежить саме від вдалого використання «м'якої сили», за умови наявності стабільної військової могутності.

Одним із шляхів реалізації політики «м'якої сили» є публічна дипломатія. Її трактують як урядову діяльність, яка спрямована на просування національних інтересів та національної безпеки через розуміння, інформування і справляння впливу на зарубіжні аудиторії, а також розширення діалогу з іншими націями [13, с. 148]. У публічній дипломатії виділяються різні підвиди дипломатії, які можна уважати інструментами її здійснення: культурна, спортивна, наукова та ін. Однак, треба брати до уваги й те, що вона може здійснюватися також і недержавними акторами. У цьому ключі яскравим прикладом є діяльність закордонного українства. Вивчення світового українства у світлі публічної дипломатії ще недостатньо представлене у науковому дискурсі. Однією із останніх наукових розвідок, що присвячена цій тематиці є стаття української історикині, директорки НДЦ «Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара» Національного університету «Острозька академія» Алли Атаманенко [1].

Важливою сторінкою в історії зовнішньої політики та міжнародних відносин України в ХХ столітті є діяльність уряду Української Народної Республіки (надалі – УНР) в екзилі. Зі зрозумілих причин він, фактично, діяв як громадська організація, в тому числі й у сфері публічної дипломатії [1, с. 58]. Такий погляд на українську дипломатію в історичній ретроспективі дозволить виокремити уроки й корисний досвід для зовнішньополітичної діяльності України на сучасному етапі.

У руслі порушеної нами проблеми можна віднайти чимало праць, хоча спеціально присвячених винятково цій проблемі, на часі немає. Цікавими є наукові студії П. Брицького [5], Б. Гончара [5], І. Матяш [8; 9; 10], В. Піскун [12] та ін. Деякі аспекти зовнішньополітичної діяльності УНР в екзилі у країнах Європи та Північної Америки у 1924–1940 рр. були висвітлені автором статті у співавторстві із Володимиром Трофимовичем [15].

Особливий інтерес становлять роботи та спогади безпосередніх членів уряду, серед них М. Лівницького [7], О. Шульгина [16] та ін. Останні, хоча й містять багатий фактичний матеріал, однак не позбавлені суб'єктивних оцінок та фрагментарності у поданні матеріалу.

Ми ставимо собі за мету – висвітлити форми і методи зовнішньополітичної діяльності екзильного уряду УНР у контексті публічної дипломатії в окреслений нами хронологічний період.

Головна ціль публічної дипломатії – сформувати в очах іноземної спільноти позитивне уявлення про власну державу, тим самим впливати на окремі рішення в політичній,

економічній та ін. сферах. Саме тому вкрай важливою є робота дипломатичних установ у цьому напрямку, яка здійснюється завдяки інформаційному, культурному, освітньому, науковому векторам діяльності.

Але складнішою була ситуація у випадку із екзильним урядом. Він існував на еміграції, будучи відірваним від території власної держави, яка була перебувала у міцних радянських лещатах. Крім того, починаючи з 1921 р. і до середини 1924 р. було ліквідовано та закрито усі офіційні дипломатичні представництва УНР в іноземних країнах (як зазначала І. Матяш, останньою завершила своє функціонування в Європі Надзвичайна дипломатична місія УНР в Угорщині у травні 1924 р. [8, с. 59]). Також уряд перебував у скрутному фінансовому становищі. У 1923 р. розпався Тарнівський осередок діяльності, багато членів уряду емігрували до різних країн, а сам Голова Директорії та Головний Отаман Симон Петлюра виїхав до Парижу. Проте, підкреслимо те, що наші дипломати все ж змогли репрезентувати уряд й привертати увагу світового співтовариства до української проблеми завдяки громадсько-політичній, науковій та культурній роботі. На нашу думку, саме завдяки наведеним вище різноманітним формам діяльності можна розглядати функціонування УНР в еміграційних умовах як суб'єкта розвитку публічної дипломатії й давати їй оцінку.

Не претендуючи на вичерпність, адже про діяльність дипломатів УНР можна написати не одне монографічне дослідження чи синтетичну працю, спробуємо окреслити, на нашу думку, головні форми й методи роботи у сфері публічної дипломатії з наведенням відповідних прикладів у наступних напрямках:

1. Інформаційна діяльність, висвітлення подій в окупованій радянською владою Україні, стану української проблеми на міжнародній арені

Тут треба звернути увагу на видання тижневика «Тризуб» у Франції (особливий акцент на важливості цього часопису робив С. Петлюра). До роботи над цим часописом залучались не лише працівники зовнішньополітичної служби, а й культури, освіти, науки [15, с. 18]. Михайло Єремійв, що перебував у Швейцарії, очолював пресове агентство «Офіог», яке на багатьох європейських мовах видавало щотижневі відомості про Україну та в цілому про СРСР (зокрема, бюлетені видання були поширені не тільки в Парижі, а й у Римі, Женеві, Мадриді) [4, с. 428]. Євген Онацький, який представляв інтереси УНР в Італії, у 1930-их рр. опублікував значну кількість статей, присвячених міжнародній проблематиці [3, с. 10].

2. Підтримка зв'язків із закордонними науково-освітніми установами, участь в роботі громадських об'єднань, презентація інтересів УНР на форумі Ліги Націй

У навчальних закладах Риму Є. Онацький читав українознавчі дисципліни, а також зміг добитись того, аби виділялися стипендії для вивчення україністики. У 1923–1924 рр. у Великобританії проходив наукове стажування Р. Смаль-Стоцький. Відомо, що у 1936 р. останній у Королівському інституті міжнародних відносин виголосив доповідь на тему «Устремління національностей в СРСР». Він також здійснював у різні країни поїздки (Фінляндія, Румунія, Бельгія, Угорщина, прибалтійські держави тощо), де за змоги читав українознавчі курси [2, с. 692]. З 1924 р. у Канаді почав проживати генерал В. Сікевич, який був учасником товариства «Просвіта» імені Грушевського в Торонто, продовжував підтримувати контакти із Радою Української бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі [15, с. 21]. Міжнародна діяльність УНР почала помітно посилюватись на форумі Ліги Націй з 1927 р. [14, с. 70]. Активно заявляв про себе О. Шульгин, будучи уповноваженим екзильного уряду. Згадуваний вище М. Єремійв у 1928–1939 рр. був акредитований у якості журналіста при Лізі Націй [9; с. 52].

3. Співпраця та контактування із українськими культурно-освітніми установами за кордоном

Науковим та культурним центром українських емігрантів у Європі була Чехословаччина. Там відкрились і діяли Український громадський комітет, Музей визвольної боротьби України, Український вільний університет, Українська господарська академія в Подєбрадах, Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова тощо [11]. Крім того, науково-культурні установи українців у міжвоєнний період діяли в Польщі (Український

науковий інститут у Варшаві) та Німеччині (Український науковий інститут в Берліні). На перераховані інституції опиралися у своїй роботі українські дипломати [15, с. 20].

Отже, підсумовуючи, бачимо, що навіть перебуваючи у складному міжнародному становищі, уряд УНР зміг проводити зовнішньополітичну діяльність, переважно використовуючи можливості публічної дипломатії. Її застосування звісно має приносити очевидні результати, що сприяють посиленню міжнародного впливу, однак для УНР цього не сталося. Причини цьому очевидні. Не маючи офіційного статусу суб'єкта міжнародної діяльності, офіційних дипломатичних представництв, фінансових засобів та армії, урядовцям УНР не вдалось досягнути свого визнання та значних результатів. Варто зважати на те, що іноземні держави не бачили в УНР міцної опори, на яку можна обпертись. Крім того, не забуваймо, що наприкінці 1930-х років світ вже стояв на порозі розгортання найкривавішої війни в історії – Другої світової.

Функціонування екзильного уряду, яке проявлялось у суспільній сфері й яку ми спробували розглянути під кутом зору публічної дипломатії, презентувала світові нелегку ситуацію, в якій опинилась Україна. Діяльність УНР, яка все ж не зникла та не була розформована, можна трактувати як підтримку державотворчих традицій українців у минулому столітті та, як прояв постійного прагнення до здобуття незалежності, побудови власної суверенної держави.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманенко А. Роль закордонних українців в українській публічній та культурній дипломатії: історичний і сучасний аспекти // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог, 2019. Вип. 29. С. 54–65.
2. Брицький П. Роман Смаль-Стоцький: дипломатична, громадсько-політична та науково-педагогічна діяльність // Україна дипломатична: науковий щорічник. Київ, 2004. Вип. 4. С. 682–698.
3. Винар Л. Євген Онацький – чесність із нацією (1894–1979). Нью-Йорк; Мюнхен; Торонто, 1981. 31 с.
4. Веденєєв Д.В. Єремійв Михайло Михайлович // Енциклопедія сучасної України. Київ, 2009. Т. 9: Е–Ж. С. 427–428.
5. Гончар Б. Олександр Шульгин – перший міністр закордонних справ незалежної України // Україна дипломатична: науковий щорічник. Київ, 2003. Вип. 3. С. 631–654.
6. Кукалець О.Є. Публічна дипломатія в теорії міжнародних відносин // Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». Острог, 2020. Вип. 5. С. 141–147.
7. Лівницький М.А. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками. Мюнхен; Філадельфія: В-во Українське Інформаційне Бюро, 1984. 72 с.
8. Матяш І. Головні події та знакові постаті інституційної історії української дипломатії 1917–1924 років // Україна дипломатична: науковий щорічник. Київ, 2017. Вип. 18. С. 47–62.
9. Матяш І. Дипломатична кар'єра та еміграційне буття Михайла Єреміїва. Зовнішні справи. 2014. № 2. С. 50–55.
10. Матяш І. Про невідому посаду Симона Петлюри на дипломатичній службі // Україна дипломатична: науковий щорічник. Київ, 2006. Вип. 7. С. 289–305.
11. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. Част. 1. 372 с. / Репринтне перевидання (передмова та вступне слово Любомир Винар та Алла Атаманенко). Львів; Кент; Острог, 2008.: доп. 232 стор. фотоілюстрацій.
12. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки XX століття). Київ: МП «Леся», 2006. 672 с.: іл.
13. Руднева В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. № 1. С. 147–153.

14. Самійленко І. Перший етап Державного Центру УНР в екзилі (1920–1948) // Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі: статті і матеріали / ред. Любомир Р. Винар, Наталія Пазуняк. Філадельфія; Київ; Вашингтон, 1993. С. 64–74.

15. Трофимович В., Мартинюк Н. Зовнішньополітичні аспекти діяльності еміграційного уряду УНР в країнах Європи та Північної Америки (1924–1940 рр.) // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог, 2019. Вип. 29. С. 15–24.

16. Шульгин О. Без території. Ідеологія та чин Уряду У.Н.Р. на чужині. Париж: Меч, 1934. 251 с.

УДК 94(574)48

*Раушан Нурбекова, Назгуль Аринова
(Өскемен, Қазақстан)*

ӨСКЕМЕН ҚАЛАСЫ ГОДОНИМДЕРІНІҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ

Берілген мақалада Өскемен қаласы годонимдерін зерттеу нәтижелері қарастырылған.

Кілт сөздер: *годоним, бекініс, топонимдер.*

This article discusses the results of a study of podonkov of the city of Ust-Kamenogorsk.

Keywords: *Hodonin, fortress, Cathedral, place names.*

Өскемен қаласының негізгі нысандарының бірі көшелер. Осы көшелердің Қазан төңкерісіне дейінгі годонимдері қаланың бекініс болып салынуымен байланысты пайда болды. Қаланың даму тарихы бастауларын тым әріден алатынын қала аумағына қарасты (Защита, Нефтебаза, Меновное, Аблакетка) аудандарындағы бұзылған жерлеу орындарынан табылған қыш ыдыс, еңбек жабдықтары, белдіктер жинағы, қару-жарақ сияқты археологиялық олжалар айғақтайды. Бұлардың барлығы қаламыз орналасқан жерлерді адамдардың қола дәуірінен, ерте темір ғасырынан және ерте орта ғасырлардан бастап мекендеп келгенін көрсетеді. XVIII ғасырдың басында Ресей өзінің Сібір алқаптарында жерін кеңейтуге бағытталған әскери қимылдарының барысында оңтүстік бағыттағы Ертіс және Үлбі өзендерінің сағасында Өскемен бекінісінің негізін қалады. Бекіністің бой көтеруі әскери жорықты бастап келген гвардия майоры Иван Михайлович Лихаревтың есімімен байланысты [1.6]. «Известия Всесоюзного Географического общества» газетінде Өскемен қаласының құрылу кезіндегі қалыптасқан тарихи көзқарастарға толы Е.А.Княжецкаяның мақаласы жарияланған. Мақала Үлбі мен Ертіс өзендерінің тоғысқан жеріндегі бекініс 1719 жылы қазан айында подполковник Прокофий Ступиннің қарамағында болғандығын растайды.

Бекініс Ертістің оң жағасында, Семейден 224 шақырым жерде орналасты. Ауданы 1-ға, тік бұрышты жобалы бекініс қазылған ормен және топырақ үйінділерімен қоршалып ағаш мұнаралары бар қамалдармен нығайтылды. Ішінде ағаш шіркеу, қазармалар және әкімшілік тұрақжайлары орналасты. Горнизонда алғашында 363 адам қызмет атқарса, 1725 жылдан бастап штат 785 адамға дейін ұлғайтылды. Уақыт өте келе бекініс сыртынан қорғаныс қабылеті айтарлықтай нығайтылған форштадт, тұрмыс қажетінен туындаған қосалқы құрылыстар бой көтерді. 1765 жылы болған өрт салдарынан бастапқы ағаш бекініс түгелдей дерлік жанып кетті. Қосалқы құрылыстарын қоса алғанды, ауданы 7 га болатын тастан қаланған жаңа бекініс бой көтерді. Бекініс қорғаныс қызметін атқар отырып, халық қоныстанған елді мекен орталығына ұласып кетті. 1804 жылы Өскеменге штаттан тыс қала мәртебесі берілді 1825 жылы Өскеменде бар жоғы 1304 тұрғын болды. Олардың 891-і ерлер болса, 413-і әйелдер еді. Қалада 207 ағаш үй, 9 дүкен, 1 ішім үйі, 5 колөнер кәсіпорын, 1 шіркеу бар болатын[2.63]. Барлық қалалар тәрізді Өскемен қаласының құрылыстарына